

попередження та усунення загроз фінансовій безпеці підприємства, подолання та зниження негативних наслідків у разі їх виникнення. Для цього менеджменту підприємства необхідно використовувати певний набір інструментів, що дає змогу зробити оперативні висновки щодо фінансового стану, ступеня його фінансової стійкості та визначати, наскільки підприємство є фінансово безпечним в поточний момент часу та в майбутньому.

Таким чином, для вирішення питань, пов'язаних з ідентифікацією та прогнозуванням загроз фінансовій безпеці підприємства, вибором найбільш ефективних механізмів їх нейтралізації, на підприємстві повинна бути створена система управління фінансовою безпекою.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Орлова В.В. Ідентифікація загроз фінансовій безпеці підприємства. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2011. Вип. 21.13. С. 267–273.
2. Ермошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприєм-

ство: наукова монографія; Нац. академія управління. К.: НАУ, 2010. 232 с.

3. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С. До питання фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу. Науковий вісник НЛТУ України. Серія «Економіка, планування і управління галуззю». 2009. Вип. 19.4. С. 114–122.

4. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності / О.М. Підхонний, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 605. С. 119–123.

5. Кириченко О.А., Кім Ю.Г. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства. Економіка та держава. 2009. № 1. С. 13–17.

6. Мандзіновська Х.О. Методичні засади процесу гарантування фінансової безпеки машинобудівного підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.4. С. 248–253.

7. Соколов Ю.А. Финансовая безопасность экономических систем: учебник. М.: Анкил, 2010. 264 с.

8. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия: учебник; 2-е изд., стер. К.: Эльга, 2009. 776 с.

## ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

### BASIC PRINCIPLES OF FORMING OF A MECHANISM FOR MANAGEMENT PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE

УДК 338.65

**Тешева Л.В.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту  
Харківський інститут фінансів  
Київського національного торговельно-економічного університету

**Титаренко В.В.**

магістр  
Харківський інститут фінансів  
Київського національного торговельно-економічного університету

*У статті розкрито поняття рентабельності як основного показника фінансової стійкості підприємства. Визначено роль рентабельності в сучасних умовах господарювання. Виокремлено основні шляхи підвищення показників рентабельності. Розроблено механізм ефективності управління рентабельністю підприємства. Запропоновано стратегію управління та моніторингу показників рентабельності на підприємстві.*  
**Ключові слова:** рентабельність, фінансовий результат, прибутковість, механізм управління, ліквідність, ефективність діяльності підприємства.

*В статье раскрыто понятие рентабельности как основного показателя финансовой устойчивости предприятия. Определена роль рентабельности в современных условиях хозяйствования. Выделены основные факторы повышения показателей рентабельности. Разработан механизм эффек-*

*тивности управления рентабельностью предприятия. Предложена стратегия управления и мониторинга показателей рентабельности на предприятии.*  
**Ключевые слова:** рентабельность, финансовый результат, доходность, механизм управления, ликвидность, эффективность деятельности предприятия.

*The article describes the concept of profitability as the main indicator of financial sustainability of the enterprise. The role of the profitability in the modern economic conditions is determined. The basic ways of increase of profitability are revealed. The mechanism of efficiency of management of profitability of the enterprise is developed. The strategy of management and monitoring of profitability indicators at the enterprise is proposed.*

**Key words:** profitability, financial result, profitability, management mechanism, liquidity, efficiency of enterprise activity.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі переходу до ринкової економіки першочергового значення для підприємств набувають підвищення ефективності виробництва й розроблення вдосконаленого механізму управління ним у цілому. Розвиток досконалих конкурентних відносин між

суб'єктами господарювання вимагає впровадження керованого організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити стабільне високоефективне функціонування найважливіших структурних одиниць – підприємств – та посилювати відтворювальні процеси як на локальному,

так і на глобальному рівнях, тому на практиці важливо знайти дієві напрями підвищення ефективності механізму управління підприємствами.

Успішні результати функціонування та розвиток підприємства зумовлюються передусім зростанням фінансових результатів та ефективною системою управління рентабельністю підприємства. Саме цей показник є індикатором, що характеризує ефективність фінансово-економічного механізму та прибутковість діяльності підприємства в умовах жорсткої ринкової конкуренції.

На сучасному етапі набуває актуальності проблема побудови вдосконаленого механізму управління рентабельністю підприємства, що дасть змогу ефективно й раціонально розподіляти вільні фінансові ресурси, планувати власну діяльність та підвищити стабільність підприємства в умовах кризових явищ, що постійно змінюються.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженням питань щодо вдосконалення та розвитку механізму управління рентабельністю підприємства присвячено праці І.Н. Топіха, О.В. Мазуренко, С.П. Ярошенко, Я.В. Костецького, П.Я. Поповича, С.Ф. Покропівного та ін.

Однак нестабільність сучасних умов функціонування підприємств потребує подальшого дослідження успішного механізму управління рентабельністю та можливого підвищення ефективності даного показника.

**Постановка завдання.** Метою дослідження є розроблення концепції ефективного механізму управління рентабельністю на основі особливостей функціонування підприємства, що сприятиме максимізації фінансового результату, стабільному та ефективному розвитку підприємства.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У сучасних умовах головною метою підприємства будь-якого виду діяльності є отримання максимального прибутку, що неможливо без ефективного управління ним. Для аналізу ефективності роботи підприємства використовують показники рентабельності та прибутковості, що є основними для визначення його успішного функціонування.

Економічною сутністю рентабельності є те, що цей показник відображає частку прибутку, що отримується на одну одиницю витрачених ресурсів, і визначається відношенням прибутку до витрачених ресурсів.

Показники рентабельності використовують для оцінки результатів діяльності підприємства, його структурних підрозділів, у ціноутворенні, інвестиційній політиці, для порівняльного аналізу підприємств-конкурентів, для вибору варіантів формування асортименту і структури продукції, аналізу раціональності виробництва продукції.

Рентабельність як показник дає уявлення про достатність (недостатність) прибутку порівняно з іншими окремими величинами, що впливають на

виробництво, реалізацію і взагалі на фінансово-господарську діяльність підприємства. Під час визначення показника рентабельності прибуток співвідноситься з чинниками, що мають найбільш значний вплив на його отримання.

Рентабельність показує, який прибуток був отриманий підприємством на одиницю витрачених ресурсів, а також прибуток, одержаний із кожної одиниці активів і вкладеного капіталу. Тобто аналіз рентабельності підприємства дає змогу визначити ефективність вкладення коштів у підприємство, раціональність їх використання, а також він показує, чи здатне підприємство випускати високорентабельну продукцію, яка користуватиметься попитом серед споживачів, чи зможе це підприємство конкурувати з іншими подібними в умовах ринкової економіки.

Розрахунок рентабельності проводиться з використанням системи показників: рентабельності продукції, продажів, виробництва, власних коштів, довгострокових фінансових вкладень, інвестицій, активів. Ці показники використовуються в аналізі господарської діяльності для визначення шляхів підвищення ефективності головних напрямів роботи підприємства [5, с. 220].

Різноманітність показників рентабельності визначає альтернативність пошуку шляхів її підвищення. Під час аналізу шляхів підвищення рентабельності важливо розрізнити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Такі показники, як ціна продукту і ресурсу, обсяг використовуваних ресурсів та обсяг виробництва продукції, прибуток від реалізації та рентабельність (доходність) продаж, знаходяться між собою в тісному функціональному зв'язку.

Аналіз та оцінка прибутку і рентабельності підприємства дає змогу виявити велику кількість тенденцій розвитку, вказати керівництву підприємства шляхи подальшого успішного розвитку, вказати на помилки в господарській діяльності, а також виявити резерви зростання прибутку, що в кінцевому підсумку дає змогу підприємству більш успішно функціонувати.

На відміну від показників прибутковості показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності підприємства. Рентабельність більш повно, ніж прибуток, відображає кінцеві результати господарювання, тому що їх величина показує співвідношення факту з дійсними або використаними ресурсами. Ці показники використовують для оцінки діяльності підприємства й як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні.

Вони виступають важливими інструментами дослідження чинників формування прибутку та доходу підприємства, тому є обов'язковими елементами оцінки фінансового його стану [3, с. 142].

У процесі аналізу фінансових результатів діяльності підприємства необхідно досліджувати

динаміку розрахованих показників рентабельності для контролю фінансового стану підприємства та порівняння з підприємствами-конкурентами. Важливо при цьому для визначення резервів підвищення рентабельності підприємства проводити факторний аналіз кількісних показників господарювання, які безпосередньо впливають і за допомогою яких визначають рівень рентабельності.

Аналіз рентабельності дає змогу:

1) з'ясувати, наскільки ефективним є вкладення коштів у підприємство та чи раціонально їх використовують;

2) випускати продукцію високої рентабельності, яка буде популярною серед споживачів та задовольнятиме їх потреби;

3) підвищити конкурентоспроможність підприємства в умовах ринкової економіки тощо.

Рентабельність підприємства являє собою надзвичайно важливий об'єкт управління, адже управління нею тісно пов'язане з кінцевими результатами діяльності підприємства. Існують різноманітні методи розрахунку рентабельності залежно від того, яку саме рентабельність потрібно знайти: рентабельність активів, власного капіталу, продукції, витрат чи реалізації.

У процесі управління ефективністю рентабельності підприємства на рівень їх показників впливає багато чинників, що відбивають різні аспекти його діяльності. Завдання фінансового менеджера та аналітика – кількісно оцінити вплив кожного чинника на рентабельність, тобто оцінити саме його внесок. Регулюючи розмір чинників з урахуванням їх взаємозв'язку, можна досягти бажаного рівня рентабельності.

Рівень рентабельності всіх суб'єктів господарювання залежить від величини прибутку, товарної продукції, витрат виробництва, величини основних виробничих фондів і нормованих обігових засобів. Важливими факторами, які забезпечують зростання прибутку та рентабельності підприємства, є зростання продуктивності праці, економія матеріальних ресурсів, підвищення фондоддачі та рівня технічного прогресу, а саме: механізації та автоматизації трудомістких технологічних процесів, удосконалення організації виробництва та ін. Якомога повніше врахування підприємством таких факторів сприятиме підвищенню ефективності його діяльності [4, с. 81].

Розроблення якісного механізму управління рентабельністю підприємства дає змогу виявити велику кількість тенденцій розвитку, вказати керівництву підприємства шляхи подальшого успішного функціонування, вказати на помилки в господарській діяльності, а також виявити резерви зростання прибутку, що в кінцевому підсумку дає змогу підприємству більш успішно здійснювати свою діяльність.

Під час формування механізму управління рентабельністю підприємства важливо визначитися

з типом стратегії підвищення його показників. Це складний і багатогранний процес, який включає у себе глибокий економічний аналіз виробничих і фінансових показників за період, що передував плановому періоду, досягнення максимальної узгодженості з кількісними й якісними показниками плану випуску продукції (виконання робіт, послуг), її реалізації, собівартості, врахування наявних резервів збільшення випуску продукції, зниження витрат на виробництво, особливо непродуктивних і позареалізаційних витрат і збитків [5, с. 226].

Під час розроблення ефективного механізму управління рентабельністю підприємства також необхідно враховувати показники ліквідності як характеристики фінансової активності та сталості підприємства. Проблеми з ліквідністю можуть свідчити не лише про загрози фінансовій безпеці (фінансову нестійкість, неплатоспроможність, можливість дефолту), а й про динамічний розвиток підприємства, який супроводжується прискоренням нарощення обсягів виробництва та освоєнням ринку. При цьому зниження собівартості продукції, зменшення залежності від сировини й енергії, призводить у підсумку до підвищення рентабельності підприємства, наслідком чого є скорочення дебіторської заборгованості і нарощування кредиторської заборгованості підприємства. Така ситуація може спричинити негативний вплив на запас фінансової міцності підприємства [3, с. 150].

Велике значення для забезпечення умов невинного зростання прибутку і рентабельності має якість їх планування. Це складний і багатогранний процес, який включає у себе глибокий економічний аналіз виробничих і фінансових показників за період, що передував плановому періоду, досягнення максимальної узгодженості з кількісними й якісними показниками плану випуску продукції (виконання робіт, послуг), її реалізації, собівартості, врахування наявних резервів збільшення випуску продукції, зниження витрат на виробництво.

Планування прибутку та рентабельності включає глибокий аналіз фінансових та виробничих показників за попередній період та має на меті досягнення максимальної узгодженості з кількісними й якісними показниками плану випуску продукції, її собівартості, зниження непродуктивних витрат.

Механізм управління рентабельністю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить загальний результат діяльності суб'єкта (рис. 1).

Процес формування механізму управління необхідно розпочати з характеристики його складників, проведення детального аналізу рентабельності, визначення факторів, що мали вплив на зміну показників, розроблення шляхів їхнього зростання.



Рис. 1. Механізм ефективного управління рентабельністю підприємства

Наступний етап включає розроблення стратегії управління рентабельністю підприємства, тобто визначення цілей, стратегічних напрямів та перспектив розвитку підприємства. На цьому етапі необхідно узгодити цілі розробленої стратегії із загальною стратегією підприємства. Передостаннім етапом розроблення є реалізація стратегії. Для цього керівникам необхідно мати набір методик та моделей, на основі яких приймати найбільш доцільні рішення. Успіх реалізації розробленої стратегії підприємства залежить певною мірою від наявної системи контролю [1, с. 80].

Реалізацію запланованої стратегії забезпечує вирішення ключових завдань механізму управління рентабельністю підприємства, а саме:

- 1) планування прибутковості від звичайної діяльності підприємства;
- 2) виявлення резервів максимізації прибутку за рахунок видів діяльності;
- 3) виявлення резервів зростання рентабельності за рахунок оптимізації витрат;

- 4) вживання заходів, спрямованих на зростання продуктивності праці, більш повне використання основних фондів, зменшення матеріальних витрат та витрат на обслуговування виробництва;

- 5) збільшення обсягу реалізованої продукції, а також, звичайно, зниження собівартості продукції.

- 6) посилення конкурентоспроможності за рахунок визначення припустимого рівня фінансових ризиків.

На заключному етапі необхідно проводити моніторинг, що включає: аналіз та оцінку рівня фінансової стійкості підприємства; визначення досягнутих результатів реалізації стратегії та їх порівняння з установленими стандартами; коригування стратегії та формування коригуючих заходів.

Важливими факторами, які забезпечують зростання прибутку та рентабельності підприємства, є зростання продуктивності праці, економія матеріальних ресурсів, підвищення фондодідачі та рівня технічного прогресу, а саме механізації та автоматизації трудомістких тех-

нологічних процесів, удосконалення організації виробництва [2, с. 66].

Якомога повніше врахування підприємством таких факторів сприятиме підвищенню ефективності його діяльності. На сучасному етапі на підприємствах однією з головних проблем є відсутність цілісної стратегії та чіткого механізму управління рентабельністю підприємства, спрямованого на забезпечення стійкості фінансової і господарської діяльності підприємства та стійкого розвитку в перспективі. Саме розроблення ефективного механізму управління рентабельністю є запорукою фінансової стійкості підприємства.

**Висновки з проведеного дослідження.** Таким чином, показники рентабельності дають змогу дати оцінку ефективності використання менеджментом підприємства його активів. Ефективність роботи менеджменту визначається співвідношенням чистого прибутку, зумовленого різними способами, із сумою активів, використаних для одержання цього прибутку.

Аналіз рентабельності на підприємстві здійснюють за системою показників, використання кожного з яких залежить від характеру оцінки ефективності діяльності підприємства. Від поставленої мети аналізу залежить вибір оціночного показника (прибутку), що використовується у розрахунках.

Формування механізму управління рентабельністю дасть змогу керівникам використовувати його для забезпечення стабільного функціонування та прогнозування розвитку підприємства в майбутньому.

Отже, за умови вдосконалення фінансово-економічного механізму управління рентабельністю підприємства стане можливим досягнення довгострокових цілей, а також підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства на ринку.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гавалешко С.В. Рентабельність підприємства та шляхи його підвищення. Економікс. 2012. № 10. С. 141–152.
2. Економіка підприємств: підручник / Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик. К.: Знання, 2014. 463 с.
3. Донченко Т.В. Теоретичні основи управління рентабельністю підприємства. Економічні науки. 2015. № 5. С. 63–76.
4. Погорелов С.М., Матяж О.А. Дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства. Вісник НТУ «ХПІ». 2015. № 26. С. 76–82.
5. Шляга О.В., Шипуля Л.І. Прибуток та рентабельність як основні показники ефективності виробництва. Фінанси України. 2014. № 2. С. 75–81.